

ΤΟ ΚΟΙΝΟΝ

τῶν ὡραίων τεχνῶν

θεωρητικὸ περιοδικό *

ΧΡΗΣΤΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, ΓΚΙΛΜΠΕΡΤ
ΑΤΣΚΑΡ, ΘΑΝΑΣΗΣ ΓΑΛΑΝΑΚΗΣ,
ΣΠΥΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ, ΣΤΑΥΡΟΣ ΓΙΑΓΚΑΖΟΓΛΟΥ,
ΕΛΙΣΣΑΙΟΣ ΓΚΡΙΛΛΑΣ, ΧΡΙΣΤΟΣ ΔΑΛΚΟΣ,
ΕΥΣΤΑΘΙΑ ΔΗΜΟΥ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ,
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ, ΤΑΣΟΥΛΑ ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΙΟΥ,
ΑΝΤΩΝΗΣ ΚΑΡΑΪΣΚΟΣ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΜΑΓΡΙΠΛΗΣ,
π. ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΜΑΪΣΤΡΑΛΗΣ, ΒΑΣΙΛΗΣ ΞΥΔΙΑΣ,
ΑΝΤΩΝΗΣ ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ,
ΘΑΝΑΣΗΣ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, ΜΙΧΑΛΗΣ ΠΑΤΣΗΣ,
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ, ΡΩΜΑΝΟΣ,
ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ ΡΩΣΣΗΣ,
Ν.Δ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ, ΝΙΚΟΣ ΦΩΚΑΣ

ΟΙ ΖΩΓΡΑΦΙΕΣ ΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ ΕΙΝΑΙ
ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΚΑΣΤΡΙΤΣΗ

ΑΠΟ ΤΟΝ «ΒΑΣΙΛΙΚΟ ΑΝΔΡΙΑΝΤΑ»
ΣΤΗΝ «ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗΣ»
ΝΥΞΕΙΣ

ΜΑΡΤΙΟΣ 2022

ΤΕΥΧΟΣ 14

*θεωρίης εἵνεκεν ἐκδημεῖν, Ἡρόδοτος

Η ΦΙΛΟΚΑΛΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΚΑΙ Ο ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ

Τò ὄραμα καὶ ἡ ἐλπίδα τῶν ἐκφραστῶν τῆς φιλοκαλικῆς κίνησης ἀποσκοποῦσε σὲ μιὰ ἔνδον ἀναγέννηση τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῆς πατερικῆς παράδοσης, τῆς μυστηριακῆς ζωῆς, τῆς ἀσκητικῆς καὶ νηπτικῆς ζωῆς τῶν μοναζόντων ἀλλὰ καὶ τῆς λαϊκῆς εὐσέβειας, τοῦ ἥθους τῶν ἀγίων καὶ τῶν νεομαρτύρων. Ἡ φιλοκαλικὴ κίνηση τὴν ὁποία ἐγκαινιάζουν ἀφορᾷ τὴν ἔκδοση τῆς ὁμώνυμης ἀνθολογίας τῶν ἀσκητικῶν κειμένων, τὴ γνωστὴ *Φιλοκαλία τῶν Ἱερῶν Νηπτικῶν* (1782) καὶ μιὰ σειρά ἄλλων πατερικῶν, ἀγιολογικῶν, ποιμαντικῶν, λειτουργικῶν καὶ κανονικῶν ἔργων στὴν προσπάθεια τοῦ ἀνανεωτικοῦ αὐτοῦ ρεύματος γιὰ Ὁρθόδοξη αὐτοσυνειδησία καὶ πνευματικὴ ὑποστήριξη τοῦ ὑπόδουλου γένους. Οἱ ἐκπρόσωποι τῆς φιλοκαλικῆς ἀναγέννησης, θρεμμένοι μέσα στὴ ζωσα παράδοση τῆς Ἐκκλησίας εἶχαν διαφορετικὲς ἀντιλήψεις ἀπὸ τὸν εἰσαγόμενο Διαφωτισμὸ γιὰ τὶς πολιτισμικὲς ἀξίες καὶ τὶς πραγματικὲς πνευματικὲς ἀνάγκες τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Μακάριος Νοταρᾶς (1731-1805) καὶ ὁ Νικόδημος Ἀγιορείτης (1749-1809), ἐνῶ ἀπέφυγαν διακριτικὰ νὰ ἐναντιωθοῦν στὸν Διαφωτισμὸ, προσέλαβαν ὀρισμένες ἀπὸ τὶς μορφωτικὲς ἀξίες καὶ προτεραιότητές του. Ἀντίθετα, ὁ Ἀθανάσιος Πάριος (1722-1813) προτίμησε τὴν ἔντονη ἀντιπαράθεση καὶ τὴν ἀντιδυτικὴ πολεμικὴ. Ἀκολουθώντας ἕναν διαφορετικὸ δρόμο, οἱ πρωτεργάτες τοῦ φιλοκαλικοῦ κινήματος ἐπιδόθηκαν σὲ ἕνα ἀπρόσμενο γιὰ τὰ μέτρα τῆς ἐποχῆς τους ἐκτεταμένο ἀνακαινιστικὸ, ἐκδοτικὸ καὶ παιδευτικὸ ἔργο. Ἡ φιλοκαλικὴ πρόταση ἐμπεριεῖχε καὶ μιὰ πολιτικὴ διάσταση, καθὼς ἐπιχείρησε νὰ θεμελιώσει τὴν ἀναγέννηση τοῦ ὑπόδουλου γένους στὸν πολιτισμὸ τῶν Ἑλλήνων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδή, στὴν Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας καὶ στὸ ἔμπρακτο ἥθος καὶ παράδειγμα τῶν νεομαρτύρων. Συνάμα, τὸ ἔργο τῶν φιλοκαλικῶν μαρτυροῦσε ὅτι ὁποιαδήποτε μετάβαση πρὸς τὴν κλασικὴ ἀρχαιότητα ποὺ δὲν ἐλάμβανε ὑπ' ὄψιν τὸν πολιτισμὸ τοῦ Βυζαντίου καὶ τὴν παράδοση καὶ κληρονομιά τῶν Ἑλλήνων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἦταν μιὰ ρομαντικὴ ἀπόπειρα, ἄσχετη μὲ τὴ ζωσα λαϊκὴ παράδοση καὶ τὴν Ὁρθόδοξη εὐσέβεια καὶ ἐν τέλει ξένη καὶ ἀπόμακρη ἀπὸ τὴ νεοελληνικὴ ταυτότητα, ὅπως αὐτὴ σμιλεύθηκε στοὺς τελευταίους αἰῶνες τοῦ Βυζαντίου καὶ κυρίως κατὰ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας. Οἱ φιλοκαλικοὶ προσπάθησαν νὰ καλύψουν τὸ κενὸ αὐτὸ προσθέτοντας τὸν συνδετικὸ κρίκο τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς Παράδοσης, φωτίζοντας καὶ φωτιζόμενοι ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ἀκτινοβολία της.

Σὲ μιὰ ἄλλη κατεύθυνση, τὸ ἔργο τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ (1748-1833) ἀδυνατοῦσε νὰ ἀποδεχθεῖ τὴ συνέχεια καὶ ἐπιβίωση τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ μέσω τοῦ Βυζαντίου, τὸ ὁποῖο ἐξελάμβανε κατὰ τὰ πρότυπα τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Διαφωτισμοῦ ὡς «ἕνα χιλιόχρονο διάλειμμα κατάπτωσης καὶ παρακμῆς στὴ διαδοχὴ τῶν αἰώνων τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας». Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Κοραῆς ἐργάστηκε ἀποκλειστικὰ γιὰ τὴ σύνδεση τῆς νεοελληνικῆς ταυτότητας ἀπευθείας μὲ τὸν ἀρχαῖο Ἑλληνισμό καὶ τὰ μορφωτικὰ καὶ πολιτειακά του ἰδεώδη. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καὶ ὁ μοναχισμὸς της θὰ ἔπρεπε νὰ μεταρρυθμιστοῦν μὲ βάση τὰ εὐρωπαϊκὰ μεταρρυθμιστικὰ πρότυπα. Ἡ ἀναγέννηση τῶν Ἑλλήνων σήμαινε ὅπωςδήποτε τὴν ὑπέρβαση τῆς μεσαιωνικῆς τροχοπέδης τοῦ Βυζαντίου.

Πέρα ἀπὸ τὶς θεολογικὲς καὶ ἐκκλησιολογικὲς διαστάσεις, τὸ φιλοκαλικὸ κίνημα τοῦ 18ου αἰῶνα συνέβαλε τὰ μέγιστα στὴ μετάφραση, ἀπόδοση καὶ ἔκδοση πατερικῶν καὶ ἀγιολογικῶν κειμένων στὴ δημῶδη γλῶσσα τῆς ἐποχῆς, κληροδοτώντας πολὺτιμη γλωσσικὴ παρακαταθήκη στὸν Νέο Ἑλληνισμό. Ὁ Νικόδημος Ἀγιορείτης ζοῦσε καὶ μετεῖχε στὸ ἀναγεννητικὸ κλίμα τοῦ Νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ, τῆς ἀνόδου τῆς παιδείας καὶ τῆς μεγάλης ἐκδοτικῆς παραγωγῆς, ἐκφράζοντας τὸν Ὁρθόδοξο δρόμο καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἔκδοσή του. Ὁ ὁμηριστὴς Νικόδημος Ἀγιορείτης σοφὰ ἐπέλεξε τὴ δημῶ-

δη γλώσσα στα έργα που άπευθύνονταν στον λαό, ενώ ο Άδαμάντιος Κοραΐς κληροδότησε τὸ ὀξύτατο πρόβλημα τῆς καθαρεύουσας στὸν Νέο Ἑλληνισμό. Καὶ μόνο γιὰ τὴν πλούσια γλωσσικὴ συμβολή του, τὸ ἔργο τοῦ ἁγίου Νικοδήμου θὰ ἔπρεπε νὰ μνημονεύεται στὴν ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Τὸ γεγονός ὅτι καμία ἱστορία ἢ ἀνθολογία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας εἶτε τοῦ Κ.Θ. Δημαρᾶ εἶτε τοῦ Λ. Πολίτη ἢ τοῦ Γ. Βαλέτα ἢ τοῦ Μ. Vittì δὲν τὸν μνημονεύει, ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἰδεολογικὴ χρῆση τῆς ἱστορίας δὲν εἶναι προνόμιο τῶν συντηρητικῶν ἀλλὰ καὶ τῶν σύγχρονων ὁπαδῶν τῆς λεγόμενης προοδευτικῆς πλευρᾶς. Ὁ ἅγιος Νικόδημος ὡς ἐκφραστὴς τῆς Ὁρθόδοξης Παράδοσης στὸν Νεοελληνικὸ Διαφωτισμὸ ταξινομήθηκε ἄκριτα καὶ ἀβασάνιστα στὴν ὁμάδα τῶν συντηρητικῶν καὶ θεωρήθηκε μάλιστα ἀντίπαλος τοῦ γενικότερου ἀναγεννητικοῦ ρεύματος τοῦ Διαφωτισμοῦ. Ἡ δὲ φιλοκαλικὴ κίνηση τοῦ 18ου αἰῶνα παρασιωπήθηκε συστηματικὰ καὶ στοὺς τομείς τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν. Γενικότερα, ἡ θύραθεν διανόηση στὴν Ἑλλάδα, κατ' ἐπίδραση τοῦ Διαφωτισμοῦ, ἀγνοεῖ, ὅταν δὲν ἀπορρίπτει, τὴν πνευματικὴ καὶ πολιτισμικὴ συνεισφορά τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ χώρου, εἶτε διότι δὲν τὴν κατανοεῖ εἶτε διότι τὴν κρίνει μὲ τὸν τρόπο ποὺ ὁ Διαφωτισμὸς ἔκρινε τὴ δυτικὴ μεταφυσικὴ. Θὰ μπορούσε, ὡστόσο, καὶ μόνο γιὰ τὴν προσφορά της στὰ Ἑλληνικὰ γράμματα ἢ γιὰ τὴν ἐκπληκτικὴ ἐπίδρασή της σὲ ἕναν εὐρύτερο γεωπολιτικὸ καὶ πολιτισμικὸ χώρο, νὰ κάνει κάποιες στοιχειῶδεις ἀναφορές.

Εἶναι γεγονός ὅτι τὸ ρεῦμα τῆς φιλοκαλικῆς ἀναγέννησης καὶ τὸ κίνημα τοῦ Νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ δὲν μπόρεσαν οὔτε νὰ συναντηθοῦν οὔτε νὰ διαλεχθοῦν ἀμοιβαίᾳ, καθόσον δὲν ὑπῆρχαν οἱ προϋποθέσεις μιᾶς γόνιμης καὶ δημιουργικῆς συνάντησης εὐρύτερα μεταξύ παράδοσης καὶ νεωτερικότητας. Ἐπρόκειτο γιὰ δύο ἐντελῶς διαφορετικοὺς κόσμους μὲ διαφορετικὰ κριτήρια, ἀξίες, προϋποθέσεις καὶ στοχεύσεις. Ὁ κόσμος, ἡ ἱστορία καὶ ὁ ἄνθρωπος μετὰ τὸν Διαφωτισμὸ ἀλλάζουν ριζικὰ νόημα καὶ πορεία. Ὁ οὐμανισμὸς, ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου, ὁ ὀρθολογισμὸς, ἡ πρόοδος, τὸ ἐπιστημονικὸ πνεῦμα, οἱ νέοι θεσμοὶ τοῦ ἔθνους-κράτους, ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα καὶ τεχνολογία, ἡ ἐλεύθερη διακίνηση ἀνθρώπων καὶ ἀγαθῶν, ἐκφράζουν ἀνάγλυφα τὶς ἀξίες καὶ προτεραιότητες τοῦ πολιτισμοῦ τῆς νεωτερικότητας. Τὸ ἰδεολογικὸ πλαίσιο τοῦ Διαφωτισμοῦ καὶ ἡ ἔκρηξη τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων ἐρχόταν ἀπὸ τὴν Εὐρώπη καὶ συναντοῦσε μιὰ ὑπόδουλη περικλειστὴ προνεωτερικὴ κοινωνία, ἡ ὁποία ἐξέφραζε εἶτε τὴν ἄκριτη ἀποδοχὴ τῶν νέων στοιχείων εἶτε τὴν ἀμηχανία εἶτε τὴ σύγκρουση. Ἐν μέσω μιᾶς γενικότερης διαμάχης μεταξύ συντηρητικῶν καὶ προοδευτικῶν λογίων στὴν Ὁρθόδοξη Ἀνατολή, οἱ φιλοκαλικοὶ προέβαλαν, ἀπλῶς, τοὺς ἁγίους, τοὺς νεομάρτυρες καὶ τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδὴ τὴν ἔνθετη γνώση καὶ ἐμπειρία στὴν κατὰ κόσμον σοφία. Ἀναρωτιόμαστε σήμερα, ἐὰν ἡ σύγκρουση αὐτὴ θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ εἶχε ἀποφευχθεῖ, ἂν ὑπῆρχε τρόπος ὥσμωνσης καὶ ἀλληλεπίδρασης, διαλόγου, ἀμοιβαίου σεβασμοῦ καὶ συνεργασίας μεταξύ τῶν διαφόρων πνευματικῶν τάσεων καὶ ἰδεολογικῶν κατευθύνσεων στὸ περιβάλλον τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ.

Ὡστόσο, ἡ ἱστορία ἐξελίχθηκε ἐντελῶς διαφορετικὰ. Τὸ ἐγχείρημα τῆς Φιλοκαλίας δὲν φαίνεται νὰ ἐπηρέασε ἄμεσα τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ θεολογικὰ πράγματα τῆς ἐμπερίστατης Ὁρθοδοξίας στὴν καθ' ἡμᾶς Ἀνατολή. Αὐτὸ θὰ συμβεῖ δι' ἄλλης ὁδοῦ, μέσω τῆς Θηβαΐδας τοῦ Βορρᾶ. Οἱ ἴδιοι οἱ ἐκφραστὲς τῆς φιλοκαλικῆς κίνησης δὲν ἔτυχαν εὐμενοῦς ἀποδοχῆς ὄχι μόνο ἀπὸ τὸ ρεῦμα τοῦ Νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν χώρο τῆς ἐπίσημης Ὁρθοδοξίας, ἀντιμετωπίζοντας συχνὰ τὸν ἔλεγχο, τὴν καχυποψία, τὴν κριτικὴ, ἀκόμη καὶ τὴν πολεμικὴ ἐκ μέρους τῆς θεσμικῆς Ἐκκλησίας ἀλλὰ καὶ πολλῶν συντηρητικῶν ἐκκλησιαστικῶν λογίων. Συχνὰ ἐπρόκειτο γιὰ ἄγονους ἀνταγωνισμούς, ἀντιπαλότητες καὶ διαμάχες μεταξύ ἀντιτιθέμενων ὁμάδων ποὺ ἄλλοτε εἶχαν προσωπικὰ καὶ ἄλλοτε ἰδεολογικὰ κίνητρα. Στους κόλπους τῆς συντηρητικῆς πλευρᾶς ἐπικράτησε ὁ τυπικὸς φορμαλισμὸς τῆς παράδοσης καὶ ἡ διατήρηση τῶν κεκτημένων. Τὸ δὲ Πατριαρχεῖο συνήθως ἐλάμβανε τὸ μέρος τῆς συντηρητικῆς διανόησης ἔναντι τῶν νεωτερίζοντων διδασκάλων εἶτε διότι πίστευε ὅτι κινδύνευαν τὰ Ὁρθόδοξα δόγματα εἶτε διότι φοβόταν τὶς ἀθεϊστικὲς καὶ ἀνατρεπτικὲς ἀρχές τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασης.

ΣΤΟΝ ΚΟΙΝΟ ΑΚΑΛΥΠΤΟ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΜΑΣ

στη μνήμη της αδελφής μας Στέλλας

Σπίτια όχληρά και σπίτια αναπαυμένα. Ένας καυγάς κι ύστερα άγκαλιές και φιλιά. Ένα δάκρυ σου, γείτονα -οί τοίχοι δέν είχανε μόνωση- μπρός στην άμεση μεταμέλεια. Μέν «καλημέρες» μισές κι άλλοτε έγκάρδιες, ό καθημερινός σου ό βίος ν' άποκαλύπτεται μπρός μου μ' όλη του τή γυμνότητα.

Λουλούδια καχεκτικά στην άπουσία φωτός. Μόνο μέσα μας άγωνιζότανε πια τó φώς νά υπάρξει. Ρούχα στα σχοινιά, ό Θεός νά τά κάνει, δευτεροφορεμένα κι ένα καντήλι πίσω άπ' τó τζάμι επίμονα νά φέγγει, έπισημαίνοντας πώς, παρά τήν αντίθετη πεποίθηση, ανασταίνεται κι έδώ χάμω ό Χριστός... Κι έσύ, τó άλλοτινό παιδί, πού χρόνια μεγάλωνες ώσπου σ' άρπαξε ή έφηβεία κι έπαψα νά σε βλέπω πίσω άπ' τά παράθυρα, άπό δωμάτιο σε δωμάτιο νά τρέχεις.

Σέ κάθε γιορτή διαμερίσματος όλοι μας συμμετείχαμε διακριτικά, έστω και άκάλεστοι, στην άμοιβαία χαρά. Πόσο άγνωστοι παραμείναμε τελικά, άφου όλα μαζί τ' άφουγκραστήκαμε, όλα μαζί τά νοιώσαμε. Γεννητούρια και γάμοι, γεγονότα χαρμόсуна. Κηδείες σεμνές, σιωπηλές κι άλλοτε σπαραγμού... Και μέ κοινή άνταπόκριση τή βουβή μας σιωπή στις κρίσιμες στιγμές τής πατρίδας, πού μοιραία μάς έλαχε.

Άσπρισα πια και βγαίνω, σβήνοντας όλα τά φωτά, στο σχεδόν άνύπαρκτο τής κουζίνας μπαλκόνι, ν' ανασάνω τόν άέρα τής νύχτας, ώρα προχωρημένη. Κι όπως έκανα άνέκαθεν, στρέφω τή ματιά μου πού σάς κυκλώνει άπό τοίχο σε τοίχο, μπαλκόνι μέ μπαλκόνι. Όμως, μέ τó βάρος τών χρόνων, ή άγάπη μου ξεχείλισε και αυτό πια δέ μου φτάνει... Ένα σύγκρυο μέ ανατριχιάζει. Δέν φταίει ή σκοτεινή ύγρασία. Μιά λαχτάρα μεγάλη έχει τήν εύθύνη παρέα μ' ένα δάκρυ: Πόσο θά 'θελα νά σάς βάλω επί τέλους στην άγκαλιά μου μέσα, άγαπημένοι μου γείτονες, νά μ'ν είμαστε άγνωστοι πλέον σ' αυτόν τόν φιλόανθρωπο άκάλυπτο τής κοινής μας ζωής!

ΣΤΑΥΡΟΣ ΓΙΑΓΚΑΖΟΓΛΟΥ, Η ΦΙΛΟΚΑΛΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ...

Παρά τó γεγονός ότι πολλοί έκ τών πρώτων διαφωτιστών πού άνοιξαν τόν δρόμο πρós τόν Εύρωπαϊκό Διαφωτισμό ύπῆρξαν κληρικοί και λόγιοι του Πατριαρχείου, παρά τó γεγονός ότι οί βασικές άρχές του Διαφωτισμού δέν ήταν ξένες πρós τήν Έλληνική χριστιανική παιδεία και παράδοση, προϊόντος του χρόνου, τόσο οί συντηρητικοί λόγιοι τής έποχής όσο και οί λεγόμενοι προοδευτικοί επέδειξαν πλήρη άδυναμία νά διαλεχθούν σε βάθος ώστε νά άντιμετωπίσουν σοβαρά και υπεύθυνα μέ δημιουργικό διάλογο και γόνιμη κριτική τις νέες κοινωνικές, πολιτικές και ιδεολογικές προκλήσεις και ανακατατάξεις.

Στά όρια του Νέου Έλληνισμού ποτέ δέν έγινε ένας δημιουργικός διάλογος μεταξύ του Διαφωτισμού και τών έκφραστών του άντιδιαφωτισμού και τής Όρθόδοξης Παράδοσης. Η έκκρεμότητα αυτή έκτοτε διαιωνίζεται ιστορικά και παραμένει τραγικά άκάλυπτη ως τις μέρες μας. Ίσως ή μετανεωτερική υπέρβαση τής πόλωσης θά μπορούσε νά άποτελέσει τήν άφετηρία επανεκκίνησης μιās άλλης σχέσης μεταξύ παράδοσης και νεωτερικότητας. ≡